

UDK 329.3:28(5-12)
Biblid 0543-3657, 72 (2018)
God. LXIX, br. 1172, str. 119-134
izvorni naučni rad
Primljen: 20.9.2018.

Dr Dušan PROROKOVIĆ¹

Radikalni islam kao faktor destabilizacije Jugoistočne Azije

SAŽETAK

Jugoistočna Azija predstavlja jedan od svetskih (makro)regiona u kome se uočava jačanje uticaja radikalnih islamskih grupa. To se pre svega odnosi na njen maritimni deo, a posebno na regione Ačeha i Sulavesija u Indoneziji, Južnih Filipina i Južnog Tajlanda, dok se u kontinentalnom delu kao potencijalna zona penetracije uticaja radikalnog islama nazire etnoprostor naroda Rohandža na istoku Mjanmara. Učestali teroristički napadi i i povezivanje organizovanih grupa iz različitih država koje su spremne da izvede terorističke akcije, a istovremeno baštine ideje radikalnog islama, jedna su od karakteristika ovog regiona u poslednjih deset godina. Rad se sastoji iz četiri dela. U prvom delu je detaljno opisano šta se podrazumeva pod pojmom Jugoistočna Azija i objašnjena klasifikacija na maritimni i kontinentalni deo. U drugom delu je predstavljen istorijski proces širenja islama u jugoistočnoj Aziji, kao i stvaranja specifičnog „tradicionalnog islama“ kao amalgama lokalnih tradicija i muslimanskog učenja. U trećem delu su analizirani uzroci promena u muslimanskom korpusu i sve većeg aktivizma radikalnih islamskih grupa u XXI veku, dok je četvrti deo posvećen zaključnim razmatranjima.

Ključne reči: jugoistočna Azija, radikalni islam, Indonezija, Filipini, Tajland, Mjanmar, terorizam, vahabizam, Islamska država.

¹ Dušan Proroković, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd. E-mail: dusan@diplomacy.bg.ac.rs. Rad predstavlja deo naučnog projekta „Srbija u savremenim međunarodnim odnosima: Strateški pravci razvoja i učvršćivanja položaja Srbije u međunarodnim integrativnim procesima – spoljnopolički, međunarodni ekonomski, pravni i bezbednosni aspekti“, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. 179029), a realizuje Institut za međunarodnu politiku i privredu u periodu od 2011. do 2018. godine.

Određenje pojma regiona jugoistočne azijske

Pod geografskim regionom jugoistočne Azije podrazumeva se područje južno od Kine, istočno od Indije (Indijskog potkontinenta), zapadno od Nove Gvineje i severno od Australije.² U ovom regionu ističu se dve subregionalne celine – Indokina i Malajski arhipelag. Indokina, u kontekstu sagledavanja specifičnosti ovog regiona, često se navodi i kao „kopnena jugoistočna Azija” (*Mainland Southeast Asia*).³ Ona obuhvata teritorije Vijetnama, Kambodže, Laosa, Mjanmara i Tajlanda. Malajski arhipelag je „primorska jugoistočna Azija” (*Maritime Southeast Asia*) i obuhvata poluostrvske zemlje – Maleziju i Singapur (Malezija je ujedno i ostrvska, pošto se njen istočni deo nalazi na Borneu, najvećem ostrvu u Malajskom arhipelagu), te ostrvske – Indoneziju, Filipine, Istočni Timor i Bruneje. Takođe, primorskom delu regiona pripadaju i indijske savezne teritorije – ostrva Andamani i Nikobari (*Andaman and Nicobar Islands*), Božićno ostrvo (*Territory of Christmas Island*, administrativno pripada Australija, kao „spoljna teritorija”) i Kokosova ostrva (*Territory of Cocos Islands*, takođe spoljna teritorija Australije). Posmatrajući geološke karakteristike maritimnog subregiona, moglo bi se zaključiti kako i Tajvan, kao deo niza koji obuhvata ostrva Filipina i Indonezije, takođe pripada jugoistočnoj Aziji. U prilog ovoj tezi idu i česta podsećanja da je tajvansko domorodačko stanovništvo i po kulturi, ali i po genetici, bilo deo „malajskog sveta” ili „austronezijske civilizacije”.⁴

² Klaus Kästle, „Nations Online Project”, One World – Nations Online, 2012, http://www.nationsonline.org/oneworld/map_of_southeast_asia.htm

³ Milton Osborne, *Southeast Asia: An Introductory History*, Allen & Unwin, Crows Nest (NWS), 2010, pp. 2-17.

⁴ Barbara Watson Andaya, „Introduction to Southeast Asia”, Asia Society, <https://asiasociety.org/education/introduction-southeast-asia>

Karta 1: Jugoistočna Azija

Međutim, usled dugih i razvijenih veza Tajvana sa kopnenim delom Kine (još od III veka), zbog istorijskih, ekonomskih i političkih razloga, najčešće se ovaj entitet ne svrstava u jugoistočnu Aziju. Isto tako, Vijetnam se najčešće sagledava kao deo regiona jugoistočne Azije, mada bi njegov severni deo, a uzimajući u obzir i geografske kriterijume i odlike vijetnamske kulture – pre morao pripadati istočnoj Aziji. Sagledavanju regiona u granicama koje su predstavljene svakako je pomogla i politička odluka o formiranju ekonomske integracione celine ASEAN (*Association of Southeast Asian Nations*) 1967. godine, a koja je u međuvremenu prerasla u međuvladinu organizaciju sa proširenim poljem delovanja i na oblasti vojne i političke saradnje, obrazovanja, zdravstvene politike itd. Samo Istočni Timor nije član ASEAN-a, a imajući u vidu složene odnose sa Indonezijom (1975. godine jednostrano proglašena nezavisnost, a uz saglasnost Indonezije primljen u UN 2002. godine), članstvo u ovoj međunarodnoj organizaciji nije se moglo brzo ni očekivati (vlasti Istočnog Timora su 2011. godine i zvanično proglasile ulazak u ASEAN za jedan od strateških ciljeva). Otuda i često stavljanje znaka jednakosti između pojmova jugoistočna Azija i ASEAN. Region jugoistočne Azije prostire se na oko 4,5 miliona km², što je oko 3% ukupne površine kopna na planeti i preko 10% površine Azije, i u njemu živi preko 641 milion stanovnika, odnosno oko

8,5% svetske populacije.⁵ Poređenja radi, jugoistočna Azija ima površinu kopna otprilike kao i Evropska unija (uključujući Veliku Britaniju), ali i za oko 30% više stanovnika. Jedna od specifičnosti regiona je i etnička, jezička i religijska šarolikost stanovništva.⁶ U ovom delu sveta govori se više od 800 jezika, a Milton Ozborn (Milton Osborne) ukazuje na razlike između kultura (civilizacija) naroda koji nastanjuju ovaj region: u kopnenom delu jugoistočne Azije pronalazimo mešanje burmanske, kmersko-kambodžanske, indijsko-tajlandske i kinesko-vijetnamske kulture, dok je u maritimnom delu uočljiva mešavina domorodačke austronezijske (Austronesian), indijske, islamske, zapadne i kineske kulture.⁷

Širenje različitih kulturnih impulsa – kineskih, indijskih i zapadnoevropskih, u različitim istorijskim fazama, doprinelo je i stvaranju kompleksne religijske strukture u pojedinim državama, što je predstavljeno u Tabeli 1.

Tabela 1: Religijsko opredeljenje stanovništva država Jugoistočne Azije⁸

<i>država</i>	<i>dominatna religija</i>	<i>ostale religije</i>
Bruneji	islam (78%)	budizam, hrišćanstvo
Vijetnam	domorodačke religije (45%)	budizam, hrišćanstvo
Indonezija	islam (87%)	hrišćanstvo, hinduizam, konfučijanizam, taoizam
Istočni Timor	hrišćanstvo (97%)	islam, budizam
Kambodža	budizam (97%)	islam, hrišćanstvo, animizam
Laos	budizam (67%)	hrišćanstvo, animizam
Malezija	islam (61%)	budizam, hrišćanstvo, hinduizam, animizam
Mjanmar	budizam (89%)	islam, hrišćanstvo, budizam, animizam
Singapur	budizam (34%)	hrišćanstvo, islam, taoizam, hinduizam

⁵ Prema: „Report for Selected Countries and Subjects“, World Economic, IMF. Outlook Database, New York, October 2016.

⁶ Pogledati na primer: Makeswary Periasamy, „Indian Migration into Malaya and Singapore during the British period“, *Biblioasia*, Vol. 3, Issue 3, 2007, p. 10.

⁷ Osborne, nav. delo, pp. 21-39.

⁸ „East & Southeast Asia“, *CIA World FactBook*, Washington D.C., 2017, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_eas.html

<i>država</i>	<i>dominatna religija</i>	<i>ostale religije</i>
Tajland	budizam (93%)	budizam, hrišćanstvo, hinduizam
Filipini	hrišćanstvo (83%)	islam, budizam
<i>entiteti</i>		
Andamani i Nikobari	hinduizam (69%)	hrišćanstvo, islam, sikizam, animizam
Božićno o.	budizam (75%)	islam, hrišćanstvo
Kokosova o.	islam (80%)	animizam, hrišćanstvo

Širenje islama u ovom delu sveta je u ekspanziji poslednjih četvrt veka, te je i broj muslimana sve veći. U apsolutnom iznosu, a zanemarujući primere Božićnih i Kokosovih ostrva, Andamana i Nikobara, te Laosa i Istočnog Timora, taj broj iznosi od blizu 100.000 u Vijetnamu, do preko 227 miliona u Indoneziji, što je prikazano u Tabeli 2. U relativnom iznosu, muslimani predstavljaju većinu na Brunejima, u Indoneziji i Maleziji (kao i na Kokosovim ostrvima), dok u Singapuru, na Filipinima i Tajlandu predstavljaju značajnu religijsku manjinu. Primer Filipina je po svemu specifičan, jer se procene o broju muslimana kreću u rasponu od 5 do 11 miliona, u zavisnosti od toga čiji podaci se uzimaju u obzir. Dok su državne institucije posle popisa 2000. godine iznale informaciju da su muslimani najveća manjinska religijska grupa u zemlji sa oko 5% u odnosu na ukupnu populaciju, Nacionalna komisija muslimanskih Filipinaca (*National Commission on Muslim Filipinos*) saopštila je 2012. godine da je ukupan broj sledbenika islamskog učenja 10,7 miliona ili oko 11% od ukupnog stanovništva.⁹ Mada je teško proceniti verodostojnost iznetih podataka, te podvući kako je najverovatnije preterano govoriti o rastu broja muslimana na Filipinima za 6 miliona u toku samo 12 godina, i ovi pokazatelji donekle ukazuju na kontinualno povećavanje broja muslimana u jugoistočnoj Aziji, čak i u državama poput Filipina gde je njihovo prisustvo do pre svega nekoliko decenija bilo značajno manje.

⁹ Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, United States Department of State, *2013 Report on International Religious Freedom, SECTION I. RELIGIOUS DEMOGRAPHY*, Washington D.C., July 28, 2014, <https://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2013/eap/222161.htm>

Tabela 2: Muslimansko stanovništvo u Jugoistočnoj Aziji¹⁰

<i>država</i>	<i>% ukupne populacije</i>	<i>Σ ukupne populacije</i>
Bruneji	78.8	350.000
Vijetnam	0.1-0.2	96.160
Indonezija	87.2	227.000.000
Istočni Timor	0.1	1.000
Kambodža	1.9	303.187
Laos	<0.1	1.000
Malezija	61.4	19.268.543
Mjanmar	2.3	2.237.495
Singapur	14.7	842.116
Tajland	5.8	3.952.000
Filipini	5-11	5.000.000 – 10.700.000
<i>entiteti</i>		
Andamani i Nikobari	8.5	32.344
Božićno o.	19.4	357
Kokosova o.	80	950-1.000

Širenje islama u Jugoistočnoj Aziji

Islamsko učenje se širi jugoistočnom Azijom od XIII veka, mada su prvi muslimanski misionari stizali na ovaj prostor i tokom X veka. „Hronologija dolaska islama u jugoistočnu Aziju nije tačno poznata. Najranije od X veka muslimani su bili među mnogim strancima koji su trgovali u jugoistočnoj Aziji, a pojedinci iz jugoistočne Azije su putovali na Bliski istok radi sticanja novih znanja. U ranim fazama konverzije, prelasci trgovaca iz Jemena i sa svahilijske obale Afrike preko obale Malabara, a zatim i Bengalskog zaliva, uticali su na širenje islamskog učenja, kao i sve intenzivnije veze sa muslimanima u Kini i Indiji. Muslimanski trgovci iz zapadne Kine naseljavali su se u primorskim gradovima na kineskoj obali, a kineski muslimani su razvili važne veze sa

¹⁰ „Muslim Population by Country“, The Future of the Global Muslim Population, Pew Research Center, Washington D.C., 9 February 2011.

islamskim zajednicama u centralnom Vijetnamu, na Borneu, na krajnjem jugu Filipina i na obali Jave. Muslimanski trgovci iz raznih delova Indije (na primer – Bengal, Gudžarat, Malabar) dolazili su u jugoistočnu Aziju u velikom broju i oni su takođe postavili temelje za širenje islamskih ideja. Zbog toga što je stizao iz različitih izvora, islam koji se širi različitim delovima jugoistočne Azije bio je raznolik. Najčešći obrazac bio je da jedan oblasni vladar prihvati islam, ponekad da bi privukao trgovce, a često i da bi se povezao sa moćnim muslimanskim kraljevstvima, kakva su bila mamelučki Egipat, otomanska Turska i mogulska Indija.¹¹ Prvo potvrđeno spominjanje muslimanske zajednice dolazi od Marka Pola, poznatog putopisca koji je boravio na severnoj Sumatri 1292. godine. Natpisi i grobovi sa muslimanskim datumima nalaze se i u drugim obalnim područjima duž trgovačkih ruta. Ključna za širenje islamskog učenja bila je odluka vladara Malake na zapadnoj obali Malajskog poluostrva da primi islam oko 1430. godine. Malaka je najvažniji trgovački centar, a malajski jezik, koji se govori na Malajskom poluostrvu i istoku Sumatre, korišćen je kao *lingua franca* u trgovinskim lukama širom malajsko-indonežanskog arhipelaga. Malajski jezik nije težak za učenje, pa su ga mnogi koristili za sporazumevanje sa trgovcima u lukama širom malajsko-indonežanskog arhipelaga¹². Islamski veroučitelji su koristili ovu prednost za širenje svojih ideja, pa se i ova religija brzo ukotvila u lučkim mestima maritimne jugoistočne Azije. Zanimljivo je da su brojne odrednice koje se tiču religijske prakse, običaja, društvenih normi i političkog sistema iz Kurana sa arapskog prevedene na malajski, a zatim sa malajskog na ostale jezike raznih etničkih grupa koje žive na ovom prostoru, pa se tako vremenom uobličava religijska praksa koja se delimično razlikuje i unutar različitih delova jugoistočne Azije, ali i u odnosu na svoje izвориšte na Arabijskom poluostrvu.¹³

Barbara Votson Andaja (Barbara Watson Andaya) navodi da je upravo to bio i razlog relativno brzog širenja islama, jer prema njenom mišljenju „uspeh islama je prvenstveno bio rezultat procesa koji istoričari nazivaju *lokalizacijom*. Tako su islamska učenja često prilagođavana lokalnim običajima kako bi se izbegavali veliki sukobi sa postojećim tradicijama. Lokalni heroji su često proglašavani islamskim svetiteljima, a njihovi grobovi su postajali poštovana mesta na koja su dolazili hodočasnici. Neki aspekti mističnog islama ličili su na predislamska uverenja, naročito na ostrvu Java. Kulturne prakse su nastavljene, poput organizovanja borbi petlova ili kockanja, a običaj umilostivljenja duhova je ostao centralni u životima većine muslimana,

¹¹ Barbara Watson Andaya, op. cit.

¹² G.R. Tibbets, „Pre-Islamic Arabia and South East Asia“, *Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society*, Vol. 29, No. 3 (175), 1956, pp. 182-208.

¹³ L.F. Brakel, „Islam and local traditions: syncretic ideas and practices“, *Journal Indonesia and the Malay World*, Volume 32, Issue 92, 2004, pp. 5-20.

uprkos islamskoj osudi politeizma. Žene nikada nisu usvojile pravilo potpunog prekrivanja lica, a običaj uzimanja više od jedne žene bio je izuzetak ograničen na predstavnike bogate elite. Pravila zasnovana na islamskim zakonima morala su da se prilagode lokalnim običajima. Najvidljivije promene u svakodnevnom životu ticale su se prestanka konzumiranja svinjskog mesa, do tada raširenog u istočnoj Indoneziji i na južnim Filipinima, gde je ono bilo i ritualna hrana. Takođe, muslimane je često bilo lako prepoznati zbog posebnog stila odevanja, kao što je grudni pokrivač za žene, a obrezivanje muškaraca postalo je važan obred inicijacije.¹⁴

Uglavnom, sve do XIX veka islam je našao svoje mesto u etnički i religijski šarolikoj jugoistočnoj Aziji, donoseći sa sobom nešto novo, ali i sam se menjajući i prilagođavajući lokalnim kulturama i njihovoj praksi. Do odstupanja od ove tradicije dolazi, kao i drugde, posle širenja vahabizma, koje u kolonizovanoj jugoistočnoj Aziji donekle nalazi plodno tle.¹⁵ Vahabijsko učenje o striktnom tumačenju Kurana i strogom poštovanju islamskog prava privlači pobornike antikolonijalizma. Osim Tajlanda, celokupna jugoistočna Azija je razdeljena između evropskih kolonijalnih sila: Britanska Imperija je u svoj sastav uključivala Burmu, Singapur, zapadni Borneo i Malaju (danas kontinentalni deo Malezije); najzanimljivije holandske kolonije bila su ostrva Sumatra, Sulavesi, Java i Nova Gvineja; Francuzi su kontrolisali Vijetnam, Kambodžu i Laos; Istočni Timor je pripadao Portugaliji; dok su Filipini iz španskih prešli u američke ruke 1898. godine.¹⁶ Stav da se većim poštovanjem islamske doktrine, a što su propovedale vahabije, može efikasnije odupreti rastućoj moći Evropljana, a nešto kasnije i Amerikanaca, širi se svim kolonizovanim teritorijama.¹⁷ Brojni muslimanski intelektualci ovakvih viđenja staju na čelo anti-kolonijalnih udruženja i nacionalnih pokreta u jugoistočnoj Aziji.¹⁸ Delimično, to je uticalo i da se nakon osamostaljivanja u Indoneziji i Maleziji povede živa rasprava o odnosu između islama i države.

Radikalni islamski pokreti u XXI veku

Pokazalo se, ipak, da je tradicionalni islam jugoistočne Azije sve do devedesetih godina XX veka uspeo da amortizuje većinu vahabijskih

¹⁴ Barbara Watson Andaya, op. cit.

¹⁵ Ahmad Faudi Abdul Hamid, „ISIS in South-East Asia: Internalized Wahhabism is a major Factor“, *Perspective* (Yusuf Ishak Institute Singapore), Issue 2016, No: 24, 2016, p. 9.

¹⁶ Jedan od legata kolonizacije jeste i naziv države Filipini (*The Philippines*). Ovaj arhipelag od preko 7.640 ostrva dobio je naziv po španskom kralju Filipu II (Felipe II, 1527–1598). O ovome više u: Nicholas Tarling, *The Cambridge History of Southeast Asia – Volume One, Part Two – From c. 1500 to c. 1800*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, p. 12.

¹⁷ Ahmad Faudi Abdul Hamid, *nav. delo*, p. 9.

¹⁸ Barbara Watson Andaya, op. cit.

impulsa. „Sektaški islam je ostao izolovan“, a harmonični, vekovima građeni, međureligijski odnosi – uglavnom sačuvani.¹⁹ Sporadičnih incidenata je bilo (uključujući i terorističke napade), ali su njih organizovali ili inicirali pojedinci i malobrojne grupe; same grupe radikalnih islamista ostale su nepovezane, čak i u okviru jedne zemlje, a ne na međunarodnom planu, pa su najčešće od strane državnih organa kvalifikovane kao „regionalne pretnje“ (pod regionom se, svakako, podrazumevala unutrašnja teritorijalna celina, u okviru države). Radikalni islamisti koji se pojavljuju na jugu Filipina, u regionu Aćeha (severna Sumatra) i ostrvu Sulavesi u Indoneziji, ili među pripadnicima naroda Rohindža u Mjanmaru (severne oblasti mjanmarske savezne države Rakajn), najpre vode bitke za nezavisnost svojih naroda, njima je religijski faktor važan kao elemenat etničke homogenizacije, a ključni cilj separacija i stvaranje novih nacionalnih država. U takvim okolnostima, vahabizam je najčešće sredstvo a ne cilj.

Zato se i fenomen radikalnog islama, iako se, kako je već konstatovano, vahabitsko učenje donekle zapatilo u ovom delu sveta još u XIX veku, od strane većine autora koji istražuju ovo pitanje vezuje za XXI vek i pojavu Islamske države. Naravno, vojni uspesi Islamske države na Bliskom istoku, njeno delimično institucionalizovanje (što je značilo i organizovano raspolaganje pozamašnim finansijskim sredstvima, uglavnom stečenim švercom nafte i drugim vidovima nelegalne trgovine, a koja su korišćena i za širenje salafističke ideje) i agresivna propaganda, ostavljaju svoj otisak i u jugoistočnoj Aziji. Radikalne islamističke grupe postaju aktivnije, sve prisutnije u javnosti, pogotovo se na društvenim mrežama broj njihovih pristalica povećava, međusobno se povezuju – stvarajući funkcionalnu mrežu na praktično celom prostoru maritimne jugoistočne Azije.²⁰ Ipak, Kritika Varagur (Krithika Varagur) napominje da je trend njihovog intenzivnijeg delovanja primetan još od početka devedesetih godina XX veka, kada inicijative zalivskih petro-monarhija predvođenih Saudijskom Arabijom konačno daju prve plodove. Naime, još od šezdesetih godina Saudijska Arabija kontinualno ulaže sredstva u „dobrotvorne organizacije i ustanove namenjene za prozelitizam“, a što se najčešće manifestovalo izgradnjom džamija, direktnim plaćanjem verskih propovednika (mula), stipendiranjem indoženskih studenata da odlaze na kraće ili duže školovanje u Rijad i Džedu, i to obavezno povezanog sa proučavanjem islama i učenjem arapskog jezika, osnivanjem medija i potonjim usmeravanim kreiranjem medijskih sadržaja. Prema njenom mišljenju ove „saudijske investicije“ su „zauvek promenile lice indonežanskog islama, koji je sada više konzervativan, fundamentalistički i netrpeljiv“, dok

²⁰ Jarret Brachman, „A Survey of Southeast Asian Global Jihadists Websites“, In: Scott Helfstein (Ed.), *Radical Islamic Ideology in Southeast Asia*, The Combating Terrorism Center at Westpoint, Westpoint, NY, 2009, pp. 97-107.

„lokalne muslimanske tradicije doživljavaju eroziju“ u svakom pogledu.²¹ Do sličnih zaključaka dolaze i istraživači iz Malezije, obrazlažući promene unutar muslimanskog korpusa i time što su, na primer, građani Malezije tokom osamdesetih godina masovno i jednoznačno podržavali šiitsku revoluciju u Iranu, dok se dve decenije kasnije to sasvim promenilo, usled upornog rada veroučitelja koji su školovani u Saudijskoj Arabiji, kao i aktivnosti različitih centara koji su formirani uz neskrivenu finansijsku pomoć zvaničnog Rijada.²² Istovremeno, finansijska sredstva namenjena za „razvojnu pomoć“ opredeljuju se od strane zalivskih zemalja svim državama jugoistočne Azije, te otuda i „ćutanje administracije“ na penetraciju radikalnih islamističkih učenja (na primer, Kuvajt je za ove namene obezbedio kredit Kambodži 2008. godine u vrednosti od 546 miliona dolara).²³ O procesu koji se odigravao još devedestih godina malo se govorilo, on nije pobudio veću pažnju niti akademske zajednice, niti medija, a razlog je što su paralelno sa preduzimanjem koraka za širenje uticaja njihovog islamskog učenja, Saudijska Arabija i saveznici nastupali i kao investitori – akteri zainteresovani za loklani ekonomski i infrastrukturni razvoj. Zahari Abjuza (Zachary Abuza) uočava i da se deo militantata „vraća“ iz Avganistanskog rata (rata protiv Sovjetskog Saveza) sredinom devedesetih u svoje matične zemlje, a to se pre svega odnosi na borce sa Južnih Filipina. Tokom osamdesetih godina oni su dobrovoljno pristupili formacijama koje organizuje Osama bin Laden, uz materijalnu pomoć SAD, a da bi se organizovao otpor sovjetskim trupama. Od trenutka kada su se vratili, sa ratnim iskustvom i ekstremnim pogledima na društvene i političke procese, oni takođe postaju „misionari“ radikalnog islamizma u jugoistočnoj Aziji.²⁴

Do promene u pristupu državnih organa dolazi tek sa pojavom Islamske države, pa zbog toga i relativno često vezivanje fenomena radikalnog islama u jugoistočnoj Aziji za XXI vek. Ipak, sve su prilike da je posmatrani proces imao svoj uvodni deo barem dve decenije ranije (ako ne i duže), te da je osnivanje ogranaka Islamske države u jugoistočnoj Aziji logičan nastavak dešavanja iz poslednjih decenija devedesetih. Ilustrativni primer novih trendova je teroristički akt izveden u Džakarti 14. januara 2016. godine kada su teroristi iz Malezije, uz logističku pomoć domaćih saradnika, uz nabavljeno oružje na Filipinima, sproveli akciju u glavnom gradu Indonezije. Način organizovanja ove terorističke akcije je po svemu sličan ranije

²¹ Krithika Varagur, op. cit.

²² Justin Higginbottom, „Southeast Asia's Growing Problem With Radical Islam“, OZY, 2017, <https://www.ozy.com/fast-forward/southeast-asias-growing-problem-with-radical-islam/82252>,

²³ Ibidem

²⁴ Zachary Abusa, *Militant Islam in Souteast Asia*, Line Ryenner, Boulder (CO), 2003, pp. 10-12.

izvedenim akcijama radikalnih islamskih grupa u SAD, Francuskoj i Egiptu. Ovo je novi momenat, koji delovanju radikalnih islamista u jugoistočnoj Aziji daje sasvim novi karakter. Kontinuitet izvođenja terorističkih akcija postoji u Indoneziji i na Filipinima. U Indoneziji je 1999. godine izveden jedan teroristički napad, u 2000. – 5 puta, 2001. – 2, 2002. – 7, 2003. – 3, 2004. – 3, 2005. – 3, 2009. – 1, 2011. – 2, 2012. – 1, 2013. – 1, 2016. – 1, 2017. – 2, a u prvoj polovini 2018. – čak 5, dok su na teritoriji Filipina radikalne islamske grupe organizovale oružane akcije 1999. – 2 puta, 2000. – 9, 2001. – 2, 2003. – 7, 2004. – 3, 2005. – 3, 2006. – 5, 2007. – 5, 2008. – 6, 2009. – 11, 2010. – 12, 2011. – 9, 2012. – 8, 2013. – 6, 2014. – 2, 2015. – 2, 2016. – 5, 2017. – 10, 2018. – 3 puta. Međutim, neophodno je podvući da su akcije u devet desetina slučajeva organizovane u regionu Ačeha i na ostrvu Sulavesi (Indonezija) i južnih filipinskih ostrva - teritoriji na kojoj separatisti pokušavaju da osnuju (istorijski) Sultanat Maguindanao (ili Sultanat Suli).²⁵ Tokom sukoba sa filipinskom vojskom u februaru i martu 2013. godine „Sulu militanti“ su potisnuti i prešli su na istočni Borneo koji je u sastavu Malezije, te je tako u ovaj sukob u jednom trenutku bila uključena i malezijska vojska. Primetno je, ipak, da oslanjajući se na radikalna islamska učenja i umrežavajući sve veći broj ljudi, organizovane grupe u obe zemlje sve više „izlaze sa matične teritorije“ i pokušavaju da napadima na vladine institucije u glavnim gradovima (uglavnom improvizovanim eksplozivnim napravama) i amabasade (u Džakarti su zabeležena dva takva napada od 2002. godine – na diplomatska predstavništva Filipina i Australije) radikalizuju borbu, pošalju političke poruke i uzrokuju velika stradanja civilnog stanovništva. Najmonstruozniji napad radikalnih islamista u Indoneziji izveden je oktobra 2002. godine na Baliju, kada je ubijeno dvesta dvoje ljudi, a više stotina ranjeno (među njima najveći broj turista iz Australije i evropskih država), dok je na Filipinima to bilo postavljanje bombe na trajekt koji je isplivljavao iz Manile, u februaru 2004. godine, kada je ubijeno 114 osoba (odgovornost je preuzela organizacija *Abu Sayyaf*, koja je u međuvremenu objavila da i zvanično egzistira kao ogranak Islamske države).²⁶

Takođe, sličan trend je uočljiv i u regionu Južnog Tajlanda od sredine prve decenije XXI veka. Od 2004. do 2011. godine zabeleženo je više hiljada oružanih incidenata (2004. – 625, 2005. – 550, 2006. – 780, 2007. – 770, 2008. – 450, 2009. – 310, 2010. – 521, 2011. – 535) između separatista koji se zalažu za uspostavljanje Sultanata Patani i regularnih vojnih i policijskih snaga.²⁷

²⁵ Podaci prema: Global Terrorism Database, University of Mariland, http://www.start.umd.edu/gtd/images/START_GTD_Heat_Map_2017.jpg

²⁶ Renato Cruz De Castro, „The Influence of Transnational Jihadists Ideology on Islamic Extremists Groups on Philippines: The Case of Abu Sayyaf Group and the Rajah Solaiman Movement“, In: Scott Helfstein (Ed.), *Radical Islamic Ideology in Southeast Asia*, The Combating Terrorism Center at Westpoint, Westpoint, NY, 2009, pp. 55-69.

²⁷ John Fuston, *Conflict in Southern Thailand: Causes, Agents and Trajectory*, Melbourne Law School. Melbourne, 2008, pp. 5-7.

U konfliktu koji započinje 2001, a eskalira od 2004. do 2011. godine takođe su primetna postepena jačanja radikalnih islamskih grupa, pa on do 2017. godine pored etničkog, sve više dobija i karakter religijskog sukobljavanja.²⁸ U dva navrata, u 2012. i 2015. godini u Bangkoku su organizovane dve velike terorističke akcije, prvi put kada su meta bile izraelske diplomate, a drugi put je to bilo usmereno protiv civilnog stanovništva (20 mrtvih i 125 povređenih). Neažurnost tajlandskih vlasti, koje nisu do kraja rasvetlile ove događaje (za teroristički napad u 2012. godini optuženi su „iranski revolucionari“, a tri godine kasnije osumnjičeni su „ujgurski separatisti“, mada nije do kraja jasno zbog čega bi Ujguri to činili na teritoriji Tajlanda). U 2016. godini separatisti iz Patanija preuzeli su odgovornost za više koordiniranih i sinhronizovanih napada koje su izveli u turističkim centrima – Puketu, Hua Hui, Tranu i Surat Tani. Sumnja da su ujgurske grupe uključene u ovaj napad, kao i da su im logističku pomoć mogli obezbediti separatisti iz samoproglasaenog Sultanata Patani, predstavlja novi izazov regionalnog karaktera i takođe pokazuje da se povezivanje radikalnih islamista iz različitih država odigrava munjevitom brzinom.²⁹

Pored kontinualnog pogoršavanja regionalne bezbednosti u maritimnom delu jugoistočne Azije, primetne su slične tendencije i na krajnjem severozapadu regiona. Oružani sukob između oružanih snaga Mjanmara i separatističke Vojske spasa naroda Rohindža (*Arakan Rohingya Salvation Army*) sve su oštriji od 2014. godine. Glavnom komandujući (para)vojnih trupa Rohindža Amar Jununi (Ataullah abu Ammar Jununi) „tvrdi da su orijentisani na oslobođenje od nehumanog burmanskog režima. On insistira na etno-nacionalističkim uzrocima borbe, odbijajući teze da su povezani sa džihadom.“³⁰ „Dugi prsti“ Islamske države još uvek nisu detektovani u ovom regionu, barem ne od strane istraživača koji se ovim pitanjem bave, što ne znači da ih neće biti u budućnosti, po scenariju koji je već viđen u Ačehu, na Sulavesiju, na južnofilipinskim ostrvima ili u regionu Južnog Tajlanda, na šta upozorava Džon Penington (John Pennington).³¹ Jednostavno, previše je sličnosti ovog, sa svim prethodnim sukobima islamskih separatista sa državnim strukturama u zemljama jugoistočne Azije.

Islamski pokreti (organizacije, škole, grupe itd.) XXI veka u maritimnom delu jugoistočne Azije se transformišu, neki od njih postaju

²⁸ *Ibidem*, pp. 10-14.

²⁹ O uključivanju radikalnih islamističkih grupa u sukobe na Tajlandu više u: Zachary Abuza, *The Ongoing Insurgency in Southern Thailand*, INSS: National Defence University Press, Washington D.C., 2011, p. 20.

³⁰ Mike Winchester, „Birth of an ethnic insurgency in Myanmar“, *Asia Times*, 28 August 2017, <http://www.atimes.com/article/birth-ethnic-insurgency-myanmar/>

³¹ John Pennington, „Is Cambodia an easy target for terrorists?“, *ASEAN Today*, April 20, 2017 <https://www.aseantoday.com/2017/04/is-cambodia-an-easy-target-for-terrorists/>

radikalno orijentisani, primetna je rapidna militarizacija, kao i prvi koraci u prekograničnom povezivanju. I po tumačenju islama, samim tim i po svojoj ideološkoj matrici, i po načinu delovanja, i po političkim ciljevima, oni se razlikuju od islamskih pokreta jugoistočne Azije XIX i XX veka. „Globalna ambicija radikalnog islama“, koju je artikulisala Islamska država, stekla je određeni broj sledbenika i u jugoistočnoj Aziji. Džon Koners (Jon Connars) zaključuje – čak i u većem procentu nego u Evropi i Africi, jer „Islamska država je povećala napore za zapošljavanje u regionu, usklađujući rad nekoliko postojećih grupa džihadista u regionu. Na Tajlandu, i Bangkok i Moskva su uznemireni zbog navodnih namera islamista iz Sirije da udare na ruske ciljeve (turiste iz Rusije, prim. aut.). U Indoneziji, dve glavne terorističke grupe MIT (*Mujahidin Indonesia Timur*) i DžAT (*Abu Bakar Ba'asyir's Jamaah Anshorut Tauhid*) već su obećali svoju vernost kalifu. Dešavanja na Filipinima povezana su sa još većim rizicima. Neki analitičari veruju da će kampovi za obuku na jugu Filipina privući ekstremiste iz celog sveta, uključujući i australijske muslimane i kineske Ujgure, što će proširiti delovanje Islamske države još više.“³²

Zaključak: radikalni islam i destabilizacija Jugoistočne Azije

Jugoistočna Azija predstavlja jedan od svetskih (makro)regiona u kom se uočava jačanje uticaja radikalnih islamskih grupa. To se pre svega odnosi na njen maritimni deo. U ovom delu sveta se nalazi najmnogoljudnija muslimanska država – Indonezija (sa oko 227 miliona stanovnika), u još dve države su muslimani (religijska) većina – Maleziji i Brunejima, dok na Filipinima, Tajlandu i u Singapuru predstavljaju nezanemarljivu većinu. U kontinentalnom delu se kao potencijalna zona jačanja uticaja radikalnog islama nazire etnoprostor naroda Rohandža na severoistoku Mjanmara. Tri su razloga zbog kojih se ovaj proces ubrzano razvija. Prvo, ispostavilo se da su zalivske države, predvođene Saudijskom Arabijom, investirale u širenje svog (vabahitskog) učenja islama i pogleda na svet još od sedamdesetih godina XX veka, što je prve značajnije rezultate donelo dve decenije kasnije, a veliki uspeh doživelo početkom XXI veka. Drugo, osamostaljivanje država u postkolonijalnoj eri i određivanje njihovih granica proizvelo je brojne političke potrese i teritorijalne razmirice u jugoistočnoj Aziji. Težnje separatista u indonežanskom Ačehu i na Sulavesiju, na Južnim Filipinima i Južnom Tajlandu ka stvaranju sopstvenih nezavisnih država tokom vremena su dobile i oružanu dimenziju. Za sve ove primere je karakteristično to što se radi o muslimanskim narodima koji žele da proglase svoje sultanate. Ova

³² Jon Connars, „Containing Islamic extremism in Southeast Asia“, *Asia Times*, Jan 23, 2016, <http://www.atimes.com/article/containing-islamic-extremism-in-southeast-asia/> (*Asia Times*, Jan 23, 2016).

borba u prvoj deceniji XXI veka poprima postepeno i religijsku dimenziju, pošto se među separatistima šire radikalna islamska učenja. To najpre postaje vidljivo u Indoneziji, u kojoj među separatistima radikalni islam postaje faktor dodatne homogenizacije, zahvaljujući kojem se još više pravi razlika u odnosu na većinske „tradicionalne muslimane“. Dugo trajanje sukoba u navedenim regionima očigledno je pogodovalo jačanju radikalnih islamskih grupa, koje među separatistima pronalaze veliki broj sledbenika. Treće, relativni uspeh Islamske države u drugoj deceniji XXI veka, uz agresivnu propagandnu kampanju preko interneta i društvenih mreža, učvršćuje poziciju radikalnih islamista, a zatim i pomaže njihovom prekograničnom povezivanju. Poslednji teroristički napad u Indoneziji, u kom su logističku pomoć pružili državljani ove zemlje, oružje je dotureno sa Filipina, a izvršioci su bili iz Malezije, kao i prethodna akcija na Tajlandu u kojoj su, verovatno, Ujguri uz logističku pomoć tajlandskih muslimana organizovali napad u Bangkoku, pokazuju u kom smeru se ovaj proces kreće. Dalje širenje radikalnog islamskog učenja, kao i povezivanje organizovanih grupa koje su spremne da izvode terorističke akcije, jesu među najvećim pretnjama bezbednosti jugoistočne Azije. Jednako, kao što ceo proces predstavlja i izazove za bezbednost Kine, Indije i Australije. Geografski položaj jugoistočne Azije je takav, da svaka destabilizacija onespokojava i susedne regione (Kinu, Indiju i Australiju), a dalje umrežavanje radikalnih islamista može (i verovatno hoće) obuhvatati i muslimane iz ovih zemalja. Zato se kao zaključak nameće ne samo teza kako je neophodno da države jugoistočne Azije međusobno sarađuju kako bi sprečile dalju destabilizaciju (unutar ASEAN-a), već da u ceo taj proces moraju biti uključene i Kina, Indija i Australija.

Bibliografija

- Abdul, Hamid, Ahmad, Faudi, „ISIS in South-East Asia: Internalized Wahhabism is a major Factor“, *Perspective* (Yusof Ishak Institute Singapore), Issue 2016, No: 24, 2016, pp. 1-11.
- Abusa, Zachary, *Militant Islam in Souteast Asia*, Line Ryenner, Boulder (CO), 2003.
- Abuza, Zachary, *The Ongoing Insurgency in Southern Thailand*, INSS: National Defence University Press, Washington D.C., 2011.
- Brakel, L.F., „Islam and local traditions: syncretic ideas and practices“, *Journal Indonesia and the Malay World*, Volume 32, Issue 92, 2004, pp. 5-20.
- Brachman, Jarret, „A Survey of Southeast Asian Global Jihadists Websites“, In: Scott Helfstein (Ed.), *Radical Islamic Ideology in Southeast Asia*, The Combating Terrorism Center at Westpoint, Westpoint, NY, 2009, pp. 95-114.

- Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, United States Department of State, *2013 Report on International Religious Freedom, SECTION I. RELIGIOUS DEMOGRAPHY*, Washington D.C., July 28, 2014, <https://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2013/eap/222161.htm>
- Connars, Jon, „Containing Islamic extremism in Southeast Asia“, *Asia Times*, Jan 23, 2016, <http://www.atimes.com/article/containing-islamic-extremism-in-southeast-asia/>
- Cruz De Castro, Renato, „The Influence of Transnational Jihadists Ideology on Islamic Extremists Groups on Philippines: The Case of Abu Sayyaf Group and the Rajah Solaiman Movement“, In: Scott Helfstein (Ed.), *Radical Islamic Ideology in Southeast Asia, The Combating Terrorism Center at Westpoint*, Westpoint, NY, 2009, pp. 54-73.
- Fuston, John, *Conflict in Southern Thailand: Causes, Agents and Trajectory*, Melbourne Law School. Melbourne, 2008.
- „Global Terrorism Database“, University of Mariland, http://www.start.umd.edu/gtd/images/START_GTD_Heat_Map_2017.jpg
- Higginbottom, Justin, „Southeast Asia’s Growing Problem With Radical Islam“, *OZY*, dec 14, 2017, <https://www.ozy.com/fast-forward/southeast-asias-growing-problem-with-radical-islam/82252>,
- Kästle, Klaus, „The Map of Southeast Asia“, *Nations Online Project*, One World – Nations Online, 2012, http://www.nationsonline.org/oneworld/map_of_southeast_asia.htm
- „Muslim Population by Country“, The Future of the Global Muslim Population. Pew Research Center, Washington DC, 9 February 2011, <http://www.pewforum.org/2011/01/27/table-muslim-population-by-country/>
- Osborne, Milton, *Southeast Asia: An Introductory History*, Allen & Unwin, Crows Nest (NWS), 2010.
- Pennington, John, „Is Cambodia an easy target for terrorists?“, *ASEAN Today*, April 20, 2017 <https://www.aseantoday.com/2017/04/is-cambodia-an-easy-target-for-terrorists/>
- Periasamy, Makeswary, „Indian Migration into Malaya and Singapore during the British period“, *Biblioasia*, Vol. 3, Issue 3, 2007, pp. 4-16.
- „Report for Selected Countries and Subjects“, World Economic, IMF Outlook Database, New York, 2016.
- Tarling, Nicholas, *The Cambridge History of Southeast Asia – Volume One, Part Two – From c. 1500 to c. 1800*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.
- Tibbets, G.R., „Pre-Islamic Arabia and South East Asia“, *Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society*, Vol. 29, No. 3 (175), 1956, pp. 182-208.

- Varagur, Krithika, „Empowering Women to Break the Jihadi Cycle”, *The New York Times*, June 20, 2017, <https://www.nytimes.com/2017/06/20/opinion/empowering-women-to-break-the-jihadi-cycle.html>
- Watson Andaya, Barbara, „Introduction to Southeast Asia”, *Asia Society*, 2017, <https://asiasociety.org/education/introduction-southeast-asia>
- Winchester, Mike, „Birth of an ethnic insurgency in Myanmar”, *Asia Times*, 28 August 2017, <http://www.atimes.com/article/birth-ethnic-insurgency-myanmar/>

Dušan PROROKOVIĆ

RADICAL ISLAM AS A FACTOR OF THE DESTABILIZATION OF SOUTHEAST ASIA

ABSTRACT

Southeast Asia is one of the world's (macro) regions with a noticeable strengthening of the influence of radical Islam. This primarily relates to its maritime part and especially the regions of Aceh and Sulawesi in Indonesia, South Philippines and Southern Thailand. In the continental part, the potential zone for the strengthening of the influence of radical Islam is the ethno-space of the people of Rohingya in the northeast of Myanmar. Frequent terrorist attacks and the cooperation of extremist groups from different countries have been one of the main characteristics of this region for the last 10 years. The article consists of four parts. The first part describes in detail what is meant by the term Southeast Asia and explains the classification of the maritime and continental part. The second chapter presents the historical process of spreading Islam in Southeast Asia, as well as the creation of a specific "traditional Islam" as the amalgam of local traditions and Muslim learning. The third part analyzes the causes of changes in the Muslim corpus and the growing activism of radical Islamic groups in the 21st century, while the fourth part is dedicated to concluding observations.

Key words: Southeast Asia, radical Islam, Indonesia, The Philippines, Thailand, Myanmar, terrorism, Wahabism, Islamic state.